

Jan Jandourek

Průvodce šílené socioložky po vlastním osudu

portál

Jan
Jandourek

Průvodce
šílené socioložky
po vlastním
osudu

portál

© Jan Jandourek, 2014

© Portál, s. r. o., Praha 2014

ISBN 978-80-262-0760-3

Bylo to v době, kdy nic nebylo dobré. Většinou si všichni myslí, že nic není nikdy dobré, ale tehdy nebylo dobré skutečně nic. Svět prožíval krizi a já jsem také prožíval krizi. Amerika a Evropa chudly, mír na Středním, Blízkém a Dálném východě byl v nedohlednu, kosmické lety stagnovaly, ropa zdražovala a teroristé se všem vysmívali. Kolega Milan Vodička tehdy napsal knihu, která se jmenovala *Den, kdy došly prachy*. Věděl jsem přesně, který den to byl, a pak už nebyl žádný jiný. V podstatě to bylo tehdy, kdy mě opustila moje žena, a došly nejen prachy. Měl jsem tehdy pocit, že mi došlo už všechno.

Pokusil jsem se o únik a vydal se sám na pobřeží Jaderského moře, abych si srovnal myšlenky, což byl poněkud pošetilý nápad. Srovnajte si stádo divokých koní.

Bydlel jsem v malém penzionu kousek od pláže a ráno trávil v posteli, dopoledne na pláži, odpoledne po obědě opět v posteli a zbytek dne bloumáním po městě. Bylo asi takové, jako všechna města na pobřeží, hotely, penziony, minimarkety, obchůdky se škeblemi a nafukovacími hračkami. Depresivní bylo především vědomí, že bývaly doby, kdy jsem do podobných míst nejezdil sám.

Večer jsem sedával na terase, pil víno a roztržitě si něco četl. Někde nade mnou bydlela skupina Čechů, zřejmě studenti, kteří přijeli ojetým autem. Každý večer popíjeli na terase, tedy kromě večerů, kdy popíjeli někde jinde. Tři dívky a dva chlapci, trochu nesourodá skupina. Někdo tam asi bude do počtu přebývat.

Brzy jsem se dozvěděl kdo.

Jednoho večera se mladí zřejmě veselili mimo dům, protože bylo podezřelé ticho. Když jsem se u vína pokoušel číst *Paměti hochštaplera Felixe Krulla*, zaslechl jsem jakési hopkání po venkovních schodech a pak se ta osoba vynořila.

Měla na sobě oranžové tričko a seprané džíny, které se snad do večerního dusna ani nehodily.

„Jsem tu dnes večer sama. Je to takové – trochu tísnivé. Nemohu si na chvíli přisednout? Jo, a jmenuju se Destiny,“ dodala.

„To je přezdívka?“

„Nikoli, to je znamení mé životní smůly.“

Nic jsem na to neřekl.

Pokračovala sama. „Narodila jsem se, když byli rodiče pracovně v Americe. Tam jsem dostala tohle jméno. Tady by to možná nešlo, ale tam se tomu nikdo nedivil. Vrátili se domů, když mi byly tři roky. Od té doby tohle jejich rozhodnutí proklínám. Být tam o dva roky déle, aspoň něco bych si z toho pamatovala a pochytila pár slov. Nebýt tam vůbec, neměla bych pocit zmařené naděje. Můj osud se mohl vyvíjet docela jinak. Místo toho teď sedím v téhle díře.“

Vypadala skutečně našťavaně.

„No nic,“ řekla nakonec. „Já bych vás neobtěžovala, ale já vás vlastně znám, i když vy mě neznáte. Viděla jsem vás několikrát v televizi a četla nějaký váš článek. Tak jsem si řekla, že by bylo zajímavé, kdybych vás viděla na vlastní oči a mohla se vás třeba zeptat na nějaké věci, které souvisí s mým studiem. Ale jestli vás teď obtěžuju, tak já zase půjdu.“

Napadlo mě, kolik mužů by asi v této situaci řeklo: „Vypadni, ty nohatá, dlouhovlasá, nezralá a nadržovaná pipino!“ Jako odborník bych to odhadoval na něco mezi čtyřmi až sedmi procenty mužské populace.

Místo toho jsem velkoryse pokynul, ať si tedy přisedne, a hned též vycítil, že z mého vína na mě zbude polovina.

„Co studujete?“

„Sociologii,“ povzdechla si, jako kdyby přiznávala vážnou nemoc. „Je to utrpení.“

„To vám věřím. Já sociologii učím.“

„Proč to děláte, když je to utrpení?“

„Protože sociologie je dobrodružství, k tomu utrpení patří.“

Zamyslela se a zhluboka se napila.

„Po jednom ročníku jsem toho už chtěla nechat. Mám ještě možnost změnit kurz. Vlastně ani nevím, co je to za obor. Hodně přednášek odpadlo, profesor úvodu byl nemocný nebo zatížený funkcemi. Jinak je to samá matematika, taky nějaká historie, kterou jsem ale dost prospala. Ten člověk je uspávač hadů.“

„Víte,“ zkusil jsem to, „sociologie vznikla...“

Prerušila mě. „Není důležité, jak vznikla, ale co to je, ne?“

Pokrčil jsem rameny. „No dobře, začít se dá koneckonců i od konce. Tak si představte, že vašeho otce vyhodí z práce a on nemůže dlouho žádnou najít. Nebo že se vaše kamarádka a spolubydlící z koleje pokusí o sebevraždu. Nechme ji to přežít, aby to nebylo hned od začátku tak ponuré, ale aspoň se o to pokusila.“

„To se taky pokusila,“ řekla Destiny nadšeně. „Vy jste asi jasnovidce.“

„Bývali sociologové, kteří si to o sobě mysleli. Za posledních dvě stě let jsme dost vystřízlivěli. Ale začneme tím otcem. Co dělá?“

„Je architekt.“

„Výborně. Jednoho dne mu řeknou, že má padáka.“

„To se právě stalo otci té kamarádky.“

„Skvělé, umíte mi nahrát. A co doma řekli?“

„Nejdřív ho litovali. Pak, když to trvalo moc dlouho, mu manželka začala vyčítat, že je neschopný. Sám si to o sobě začal myslet.“

„A to jsme u podstaty věci. Existuje něco, čemu se říká sociologická imaginace. Ten pojem vymyslel v roce 1959 americký sociolog Charles Wright Mills, ale to klidně zapomeňte. Sociologická imaginace je prostě zvláštní druh představivosti. Architekt přijde o práci a doma si myslí, že to bylo pro neschopnost, nebo v lepším případě že narazil na hloupého šéfa. Jenže když se podíváme kolem, vidíme, že toho roku přišlo o práci významně více architektů než jindy. Musí za tím být nějaká společná zákonitost.“

„Není jich tolik potřeba.“

„Přesně. Nastala ekonomická krize a hned postihla některá odvětví, třeba stavebnictví. K čemu stavět byty, když na ně lidé nemají, nebo hotely, když polevil cestovní ruch. Lidská zátěž jde přes palubu. Kdesi jsem se dočetl o receptu na řešení krize v podniku před úpadkem. Nejhorší možné řešení je, když najmete odborníky, kteří budou analyzovat pracovní podmínky a zkoumat, jestli by červené židle nestimulovaly pracovníky více než modré. Spíš prý pomáhá, když některé lidi propustíte a ostatním zvýšíte plat. Tomáš Baťa nepropustil za velké hospodářské krize ve třicátých letech nikoho, ale prodal zásoby svých bot za polovinu ceny a získal tak hotovost a náskok před konkurencí. Ale když máte šéfa, který se rozhodne vyhazovat, což se zdá být pochopitelné, tak letíte na dlažbu. Příčina vyhazovu tedy není nutně v individuálním osudu, ale ve společenských zákonitostech. To osobní tam může hrát roli, třeba byl dotyčný skutečně méně schopný, nebo jeho šéf nechal v práci hloupou kolegyni, protože byla jeho milenka, a vyhodil starou zkušenou paní. Existuje něco, čemu se říká korelace. Víte, co je to korelace?“

Zavrtěla hlavou. Asi to skutečně s těmi základy společenských věd na fakultě nepřeháněli.

Snad aby získala čas, vytáhla nepřítomně bílou krabičku chorvatských cigaret Walter Wolf, melancholicky si zapálila a vyfoukla kouř směrem ke hvězdám. Popel odklepávala tak, že vždycky natáhla svou dlouhou paži a nechala ho padnout z balkonu.

„Korelace je současný výskyt jevů, které nemusejí mít nutně příčinnou souvislost. Zamyslela jste se někdy nad tím, proč bývají asistentkami mladé ženy s dlouhýma nohama?“

„Protože ženy s dlouhýma nohama umějí psát všema deseti, znají cizí jazyky a mají hluboké všeobecné vzdělání,“ pravila, aniž hnula brvou. Pochopil jsem, že tato dívka není pro sociologii ztracený případ.

„Považujme to za pracovní hypotézu, kterou by bylo třeba otestovat. Ale vraťme se k propouštění architektů za světové hospodářské krize. Na tom, že prvotní příčina je sociální, osobní výjimky nic nemění. Ale vidět svět takhle, to je právě sociologická imaginace. Zkuste sama doříct, jak je to s tou sebevraždou.“

Potáhla z cigarety, zvedla bradu a hluboce se zamyslela, nebo třeba jen hrála o čas.

„Otce vyhodili z práce, doma bylo dusno, fotr začal víc pít a s kamarádkou se v té době rozešel přítel. Nakonec to nevydržela a spolykala nějaké prášky.“

„Skvělé,“ pochválil jsem ji. „Některé společenské krize vyvolávají osobní krize. Potíže v rodině, chudoba, to všechno může vést k radikálním řešením. Jestli to bude útěk z domova, sebevražda nebo obrat k trestné činnosti, bude záležet i na osobnosti lidí, kteří jsou těmi maléry postiženi. Ale zase musíme mít na paměti, že kdyby tam nebyl ten původní spouštěč, k osobní reakci by nejspíš nedošlo, nebo aspoň ne v této podobě. Ostatně i sebevražda je hodně druhů a sebevražda jako taková patřila k prvním

tématům moderní sociologie. A ta vaše kamarádka se chtěla skutečně otrávit?“

„Myslím, že tak úplně ne. Asi chtěla rodiče jen vyděsit. Na druhou stranu ale byla skutečně tak vnitřně otrávená, že kdyby se fakt otrávila, vadilo by jí to méně než jindy.“

„Tomu se říká demonstrační sebevražda. Nechtěla jste, abych do toho tahal historii, ale třeba vás bude zajímat, kolik mají lidé důvodů dobrovolně odejít ze světa. Zabývali se tím otcové francouzské sociologie Emile Durkheim a české sociologie Tomáš G. Masaryk.“

„Proč právě tím?“

„No, oni se zabývali skoro vším, historií, právem, náboženstvím, bývali kdysi takoví lidé. Ale nejspíš proto, že jde o krajní případ lidského jednání, který vypadá, že je výsostně osobní, a přitom za ním mnohdy stojí právě ony společenské příčiny. Masaryk se do tématu sebevraždy pustil proto, že dosavadní přístupy mu připadaly nedostatečné. Jak ale říká v knížce rozhovorů s Karlem Čapkem, sebevražda ho zaujala už v dětství.“

„To měl zvláštní záliby.“

„Spíš to byl takový šok, trauma z dětství. Já vám to ocituji přesně tady ze smartphonu. To je moje přenosná knihovna. Takže tam před Čapkem vzpomíná: ‚Před časem se ve stáji na zámku oběsil pacholek. Mně pak ukazovali branku, na které visel, a já jsem se vám té branky zrovna bál, s takovou hrůzou jsem se na ni díval a nikdy jsem prahu do té maštale nepřekročil. Mně připadalo strašné a nepochopitelné, jak si někdo může vzít život. Jen si to doopravdy představte, vzít si život! To je něco tak nepřírozeného, tak zvráceného!‘ Konec citátu.“

„Ale já Masaryka docela chápu. U nás se v ulici oběsila nějaká důchodkyně, prý trpěla depresemi. Bylo mi tehdy asi deset

a pořád jsem na to musela myslet, nemohla jsem spát. Rodiče mi museli sehnat od doktora sirup na spaní. Malý Masaryk to možná snášel lépe, když byl kluk.“

„Stejně mu to zůstalo jako téma až do dospělosti. Ale není divu, sebevražda je krajní událost, těžko se o to nezajímat. Také skutečně říká: ‚Můj spis o sebevraždě je odpovědí k těm dětským a pozdějším zkušenostem.‘ K tomu ještě dodává další historku. Četl příběh o klášterním bratrovi, kterého omylem pohřbili zaživa, a on v hrobce konstatoval, že se buď zabije, nebo musí čekat na další pohřeb. Tak tam čekal dvacet let a živil se hmyzem. Malého Masaryka racionálně napadlo, čím se asi řeholník živil v zimě, když hmyz není. Ale hlavní poselství toho příběhu je, že lidé dokážou přežít i za zoufalých podmínek, tak proč se někdy rozhodnou, že se zabijí?“

„Hnusné příběhy. Vy umíte ze sociologie udělat gotický román.“
Tíseň zahnala další cigaretou.

„On se do toho ale dal jako sociolog, ne jako romanopisec. Všemi těmi sebepověšenými a sebezastřelenými a podobně se do té doby zabývali hlavně pedagogové a statistici. Ve své práci vydané německy v roce 1881 tvrdí, že u sebevraždy jde o ‚križi moderního člověka‘. Moderní člověk už se neopírá o náboženství, chybí mu jednotný pohled na svět a ztratil smysl života. Proto je všude samý neklid a zoufalství. Věda bojuje s mýtem, ale okolo vládne polovzdělanost.“

„Tak to jsem já,“ povzdechla si Destiny. „Něco málo vím, ale vlastně ničemu nerozumím. Tuhle jsem si nemohla vybavit, jestli byl K. H. Borovský před Němcovou, nebo až po ní.“

„Předně neříkejte K. H. Borovský, to není jako K. H. Frank, kat českého národa. Jmenoval se Havlíček, asi jako se vy příjmením jmenujete...“

Mávla rukou. „To příjmení se k tomu nehodí.“

Dál jsem se neptal.

„No nic, ti dva museli žít ve stejné době, když Němcová dávala Havlíčkovi na rakev trnovou korunu, jako že je mučedník. Češi mají rádi mučedníky, i když většinou až po jejich bezpečné smrti. Ale to nevadí, studovat začínáme až po doktorátu, říkal taky TGM, takže si s tím tolik nelamte hlavu. Ale k věci. Masaryka také zajímalo, jaký vliv má na sebevražednost prostředí: příroda, poloha země a sociální situace. Také si všiml, že se sebevražednost vyskytuje periodicky, ve vlnách, a chtěl vědět, proč tomu tak je.

Masaryk se snažil vysvětlit i samotný pojem sebevražda. Jsou dvě možnosti, jak ji brát. Jednak jako nepřírozený způsob úmrtí, ke kterému došlo neúmyslně, třeba následkem nehody, za kterou si mohu svou neopatrností. A potom jsou tu lidé, kteří život skončí úmyslně a vědomě. Kromě toho ještě navíc existuje takzvané sebeobětování. Pokud jde o příčiny, mohou se sebevrahové vynořit hromadně. Příroda za to ale asi nemůže, podle Masaryka třeba nehrají žádnou roli roční období. Pokud jde o korelaci, tedy společný výskyt, je tomu jinak s ohledem na vzdělání. Vzdělané národy se totiž sebevraždí častěji.“

„Takže patřím do rizikové skupiny?“

„Zcela jistě, Destiny. Z tohoto hlediska by bylo lepší, kdybyste byla negramotná. Protože právě polovzdělanost prý vede k vyšší sebevražednosti. Tak se uchte! Kromě toho je ještě důležitý vliv duševních chorob a sociální situace. Prostředí, kde vládne chudoba, bují prostituce a zločinnost a tak dále, člověku na dobrém životním pocitu nepřidá.“

„Zločincům možná dobrý životní pocit dodává, proč by to jinak dělali?“ poznamenala a zase vyfoukla kouř. Usoudil jsem, že ví o životě možná ledacos, ale ve slumu určitě nevyrostala.

„K tomu se dostaneme, jen co probereme sebevraždy a další zajímavá témata. Něco pro stručnost vynecháme, třeba druhy sebevražd, že se lidé často spíše věší, než že by zvolili jiné metody a tak dále. Lidé jsou nicméně vynalézaví i v této oblasti. Seneca napsal už v 1. století po Kristu: ‚Vybíráme si dobře loď, chceme-li se nalodit, nebo dům, kde chceme bydlet. Stejně tak máme právo vybrat si prostředek k odchodu ze života. Ve smrti bychom měli více než v čemkoli jiném uplatnit vlastní volbu.‘“

„To řekl hezky, ale ono zas těch způsobů tolik nebude.“

„Nemylte se. V roce 1969 se Světová zdravotnická organizace věnovala prostředkům a důvodům sebevražd. Studie ukázaly, že lidé si vzali život z 989 rozličných důvodů, a to hned 83 způsoby. Neptejte se mě, které to byly, vážně nevím. Ale to je spíše technická záležitost, a pokud jde o motivy, tak také psychologická. Zajímat vás snad může Masarykův názor, že jsou to třeba umělci, kdo jsou často melancholicky a pesimisticky naladěni, například takoví Edgar Allan Poe, Goethe, Gogol. Milostný román Johanna Wolfganga von Goethe *Utrpení mladého Werthera* z roku 1774, který popisuje utrpení nešťastně zamilovaného, končí sebevraždou, což prý inspirovalo mnoho mladých lidí ke stejnému konci.“

„Asi máte pravdu s tou negramotností. Kdo si to nemohl přčíst, nemohl na takový nápad přijít.“

„Přinejmenším ne na základě četby. Ale lidé páchali sebevraždy i bez toho, že by si o tom četli. Příčiny mohou být různé. Tak třeba Emile Durkheim napsal: ‚Sebevražda je činem člověka, jenž si sáhne na život ve stavu pomatenosti. Všichni kandidáti sebevraždy jsou pomatení.‘ Napsal to v práci *Sebevražda: sociologická studie*, kterou vydal v Paříži roku 1897 a...“

„Počkejte,“ napadlo ji. „Takže ji napsal až po Masarykovi?“

„Dějiny nejsou spravedlivé. Durkheim byl prostě Francouz, proto je jeho kniha slavnější. Tak to na světě chodí. Durkheim si všiml, že sebevraždnost je vyšší v protestantských zemích než v katolických. Podle něj mají katolíci vyšší sociální kontrolu, takže se tam lidé sebevraždí méně. Katolická společnost má podle něj normální úroveň integrace, zatímco protestantská nízkou. Pozdější kritici říkali, že vycházel ze starších dat a že šlo o data z německy mluvících zemí. Důležitější je ale jeho klasické členění sebevražd. Takzvaná altruistická sebevražda je motivovaná snahou pomoci druhým. Třeba za hladomoru se člen rodiny obětuje pro přežití ostatních. Anomická sebevražda vychází z pocitu jedince, že nic nemá smysl, společnost je na nic a její hodnoty taky. A nakonec egoistická sebevražda vychází z pocitu těžkého selhání osoby, třeba když není dlouho schopen najít práci nebo když hrozí, že bude odhalen jako defraudant.“

„Ano, třeba David Lodge má v jednom románu postavu profesora, který se oběsí těsně předtím, než mu policie ve fakultním počítači odhalí dětskou pornografii. A tohle profesori dělají?“

„Jestli páchají sebevraždy? No tak...“

„Ale ne, to druhé.“

„Profesoři dělají ledacos. Někteří podporovali válečné zločiny,“ zamluvil jsem to. „Ale toho pochmurného tématu už raději nechme. Tohle všechno si povídáme, aby bylo jasné, co je to sociologická imaginace. Že když někdo skočí do rybníka s úmyslem nevyplavat, není nutné ho zahrabat u zdi s tím, že byl smrtelný hříšník, protože byl třeba jen ‚nějakej divnej‘.“

„To se s hříšníky dělalo? To byla nějaká speciální zeď, u které se zakopávali?“

„Ale Destiny, už ztrácíme společný kulturní jazyk. Sebevrazi nemohli být pohřbeni na hřbitově do posvěcené půdy, tak je ukládali ke zdi. Na takové místo hanby, jako ve třídě, když někdo zlobí. Vlastně je to hezká ukázka toho, jak společenské vztahy překračují i smrt. Být pohřben u zdi, na křižovatce nebo v lese znamenalo posmrtné vyloučení ze společnosti. Třeba autor slavné vánoční mše Jakub Jan Ryba, který spáchal sebevraždu, byl pohřben v lese.“

„Takže v kostele ho hrát mohou, ale dva metry na hřbitově mu křesťané nedali.“

„Učíte se rychle! Už vidíte, že společnost není ve svých názorech a postupech tak konzistentní, jak se navenek někdy tváří. Tato podivná praxe ale byla opuštěna. Prostě proto, že i církve seznaly, že nikdo neví, co se v posledních okamžicích v hlavě člověka děje. Ale já mám pořád sklon podléhat vaší mladické nesoustředěnosti.“

„To neva. Celkem už jste mě tak trochu přesvědčil, že by sociologie mohla mít něco společného s praktickým životem. I když si pořád myslím, že kdybych náhodou dostala nějaké sebevražedné nápady, půjdu spíš za psychologem než za sociologem.“

„Jistě. Protože se sebou a svým osudem můžete něco dělat jenom vy. Nemůžete třeba snížit nezaměstnanost ve státě o pět procent, aby se ulevilo otci vaší kamarádky. Pokud jde o osobní problémy, sociolog a psycholog vám k věci něco řeknou, každý ze své strany. Sociolog vám sdělí, že nejste ojedinělý případ, když jsou vás desetitisíce nebo statisíce. Psycholog vám naznačí, co je pro vás v dané věci individuálně třeba. Oba přístupy snad mohou pomoci k tomu, aby se člověk nezbláznil dřív, než je nutno. I když je to trochu paradox, protože jak říká jedno úsloví, na počátku sociologie stojí šílenec.“

„A to byl kdo?“ s novým zájmem vyhrkla Destiny.

„To je právě ta historie sociologie, o které jste nechtěla nic slyšet. Víte co, je pozdě večer, pro vás ne, ale pro mě už trochu ano. Chcete ještě nějaké pokračování?“

„No jasně,“ zahlaholila.

Bylo jasné, že tak snadno se jí už nezbavím.

„Tak jak to bylo s těmi šílenci?“ zajímala se druhého večera hned po formálním pozdravu.

Dnes si na sebe vzala černou minisukni a černé punčochy, černé triko s decentním, ale přece jen nápadným výstřihem.

„Chtěl jsem s vámi mluvit o sociologii, ale začali jsme sebevraždami a pokračujeme šílenci.“

„Pokud jde o šílenství, je to vždycky zajímavé. Jak se říká, všichni jsou blázni, jenom já jsem letadlo.“

Nechal jsem si pro sebe, že tento výrok jsem znal už v době, kdy nebyla na světě.

„Kdybychom to vzali ještě víc zešíroka, mohli bychom navázat na Shakespearův výrok, že vymknuta z kloubů doba šílí. Lidé řešili uspořádání společnosti vždycky, ale pracovním můžeme za jeden bod zlomu považovat Velkou francouzskou revoluci. Společenský řád trvající staletí se náhle zhroutil. Lidé začali uvažovat, proč se to stalo. Doba byla šílená a intelektuálové znepokojeni. Na počátku vlastně stála snaha, jak šílenství změn zarazit.“

„Co je děsilo? Francouzská revoluce, to byl pokrok, ne? Tak jsme se to učili.“

„Ono záleží na úhlu pohledu, jak říká v jednom stripu kour Garfield. Masové popravy, a nakonec krach revoluce, nástup

Napoleona, restaurace monarchie, další revoluce, to všechno znamenalo značné utrpení lidí. Vedle toho samozřejmě máte konec privilegií pro některé společenské vrstvy. Ale pokud myslící člověk stojí uprostřed chaotického víru, vrtá mu to hlavou. Proč se to děje, co se stalo, musí to být zrovna takhle? Dá se s tím něco dělat? Pokud možno takzvaně vědecky?“

„Kdo s tím přišel?“

„Auguste Comte, francouzský myslitel, který žil v letech 1798 až 1857. Jak vidíte, Francouzská revoluce proběhla dřív, než se narodil. Comte byl sekretářem filozofa jménem Claude Henri de Rouvroy, comte de Saint-Simon, oni dříve mívali lidé dlouhá jména, zvláště šlechtici. I Saint-Simona můžeme považovat za zakladatele sociologie a právě o něm bylo mimochodem taky řečeno, že to je ‚jasnozřivý šílenec‘.

Ale zůstaňme u Comta. Ten považoval sociologii za královnu věd. Dokonce vytvořil projekt Pozitivistické církve, někdy se jí také říká Náboženství humanity. Sociologové měli být kněžími tohoto kultu. V druhé polovině 19. století pak skutečně taková církev vznikla a ve Francii a v Brazílii byly budovány takzvané chrámy humanity. V Brazílii ostatně tahle církev funguje dodnes.“

„Takže já bych vlastně mohla být kněžkou sociologické církve,“ zasnula se Destiny a protáhla se slastně jako kočka v očekávání myši s mlékem.

„Minula jste se dobou,“ pokrčil jsem rameny. „Dnes už byste mohla být nanejvýš sociologickou múzou. Ale stála byste v dobré historické tradici. Comte měl také svou múzu.“

„Ten suchý stařík?“ podivila se, protože se jí zřejmě vybavily dobové myslitelovy portréty z učebnice pro II. stupeň.

„No právě, to s tím souvisí. Byl to velmi systematický a pedantický muž. To víte, byl to koneckonců pozitivista. Ani jeho přátelé jej nepovažovali za dobrého spisovatele. Během několika desetiletí si vytvořil zvláštní styl psaní. Žádná věta neměla být delší než dva řádky rukopisu. Žádný odstavec neměl obsahovat více než sedm vět. Žádné slovo se nesmělo objevit v téže větě dvakrát, kromě jednoduchých jednoslabičných sloves. Jeho práce měly mít sedm kapitol a každá tři části a tak dále.“

„Br,“ otrásla se Destiny, těžko říct, zda nechutí, nebo zděšením.

„Však si prošel svým. Vzal si v roce 1825 jistou Caroline Massinovou, ale manželství se nepodařilo, odešli od sebe v roce 1842. K obratu v jeho životě došlo, když se v roce 1844 seznámil s Clotildou de Vaux, vzdělanou dámou. Její manžel se zadlužil, prchnul od ní do Belgie a ona nedostala povolení k rozvodu. Comte se do ní zamiloval, nicméně jejich vztah zůstal platonický. Když pak v roce 1846 ve svých jednatřiceti letech zemřela, stala se pro něj předmětem zbožňovacího kultu. Když umírala, zamkl Comte dveře do místnosti a nechtěl k jejímu loži pustit ani příbuzné. Těm se to asi nelíbilo.“

„V jednatřiceti umřela? To je smutný osud. Taky pro něj, když konečně našel někoho, kdo ho přivedl na jiné myšlenky.“

„Určitě! I když – jak se říká – dřív se víc umíralo a lidé byli na tento fakt zvyklejší. Tím myslím ty, kdo zatím přežili.“

„Počkejte, já nejsem ve statistice velké lumen, ale nakonec umře tolik lidí, kolik se narodilo, ne?“

„Bohužel, ale chce se tím říct, že smrt byla během životní dráhy více rozprostřena. Umíralo mnohem více dětí, matek při porodu a tak dále.“

„Vždycky skončíme u smrti, a to jsme nadějně začínali aspoň šílenstvím.“

„Vrátíme se k němu. Ke Comtovi a jeho zvláštnostem ještě dodejme, že hlásal takzvanou cerebrální hygienu, což znamenalo, že odmítal číst díla jiných lidí, aby se jeho mysl neznečistila cizími idejemi.“

„Takhle by dneska sociologii nevystudoval.“

„Určitě ne. Ale možná by ji mohl učit.“

Ocenila to přiměřeně decentním smíchem.

„Je ale potřeba ještě dnes mluvit o těch stařících?“ zeptala se s bezohledností vlastní mládí.

„Přiměřeně. Především proto, abychom nemuseli znova objevovat objevené nebo opakovat staré chyby.“

„A k čemu je mi tedy Comte dnes?“

„Tak předně je to příběh o jedné velké ambici, kterou společenské vědy měly a kterou nenaplnily tak, jak si zakladatelé mysleli. Není jen nauka, kterou dává Comte, ale také poučení z Comta. Ale přece jen k té nauce. Aby bylo jasno, já bych rád mluvil o tom, co se týká vás, ale na začátek bychom si mohli přece jen popovídat o otcích zakladatelích, na kterých obor stojí asi tak jako v indických představách svět na slonech. Pak toho necháme a podíváme se na to, co podle sociologie mladou dívku v životě čeká a nemine.“

„A jak by to sociologie mohla vědět?“

„Jsou přece nějaké společenské zákony.“

„Ale já mám svobodnou vůli.“

„Zkusila jste se někdy odnaučit kouřit?“

„Stokrát, ale dopadlo to vždycky bledě. Dneska nekouřím, protože nemám chuť. Ale dostanu ji před spaním a pak se nepřemůžu.“

„Tak vidíte, jak je to s tou svobodnou vůlí v praxi. Ale to nic, berte to jen jako vtip. O svobodnou vůli se vedou zajímavé spory.“

Máte to jako s těmi sebevraždami. Všichni mají svobodnou vůli, nebo aspoň skoro všichni, ale sebevražď, jak jsme si už řekli, bude příští rok asi tak stejně jako letos. Někteří lidé nemají slovo zákon rádi, a mluví proto raději o pravidelnostech.“

Zavrtěla hlavou, něco se jí na tom stejně nezdálo. Rozhodl jsem se vrátit ke Comtovi.

„Comtovo dílo bylo reakcí na Francouzskou revoluci a osvícenství.“

„Co měl proti osvícenství a revoluci? My se ve škole vždycky učili, že to byly dobré věci. Lidé začali kriticky myslet a osvobodili se od jha feudálů a církve.“

„Nějakým způsobem asi ano, ale na druhou stranu bylo kolem toho hodně zmatku, poprav a demagogie. Proto Comte zavedl pojem pozitivismus, aby bylo možné se očistit od negativního vlivu osvícenství. Nemyslel si, na rozdíl od některých jiných, že je možné se vrátit do středověku. Na to už věda a průmysl dospěly příliš daleko. Přišel také s pojmem sociální fyziky. Tím dával najevo, že sociologie, jak tomu říkal později, je stejně tak vědou jako takzvané tvrdé vědy. Šel ve svém sebevědomí dokonce ještě dál, byl přesvědčen, že jeho sociální fyzika bude dominantní vědou. Bude se zabývat tím, co nazýval sociální statika, tedy studovat struktury, které již existují, a sociální dynamiku, tedy sociální změnu. Víc ho ale zajímalo to druhé.“

„Proč?“

„Asi že se mu nelíbilo, k jakým změnám došlo. Zároveň chtěl změny způsobit.“

„Ale byl přece proti revoluci.“

„Jasně. Na to ještě narazíte v dějinách sociologie mnohokrát, na spor o to, jestli se má ke změně dospět náraz na barikádách,